

NÚRIA MEDRANO I TORRES

BALLEM?
Les orquestres
a la Conca de Barberà
(1936-1979)

• Col·lecció Aires de la Conca – 9 •

BALLEM?

**LES ORQUESTRES A LA CONCA DE BARBERÀ
(1936-1979)**

Núria Medrano i Torres

Cossetània
EDICIONS

*Aquest treball fou guanyador del X Premi biennal Aires de la Conca,
de recerca comarcal, convocat pel Consell Comarcal de la Conca de Barberà
en col·laboració amb l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. Comptà amb un jurat
format per les persones següents: Antoni Carreras i Casanovas, Josep M. Carreras i Tarragó,
Josep M. T. Grau i Pujol, Josep M. Porta i Balanyà, Josep M. Sans i Travé,
Jordi Travé i Travé i Jordi Villar i Liarte.*

Editat amb la col·laboració del

**Consell Comarcal
de la Conca de Barberà**

Primera edició: setembre del 2010

© Consell Comarcal de la Conca de Barberà
© Cossetània Edicions
© Núria Medrano i Torres

Edita: Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Arts Gràfiques Requesens

ISBN: 978-84-9791-755-1

Dipòsit legal: T-1.153-2010

ÍNDEX

AGRAÏMENTS	7
PRESENTACIÓ, <i>per David Rovira i Minguella</i>	11
PRÒLEG, <i>per Jaume Nonell i Juncosa</i>	13
1. INTRODUCCIÓ	17
2. LA GUERRA CIVIL	19
3. ASPECTES GENERALS DE LES AGRUPACIONS INSTRUMENTALS	25
3.1. Un nou context.....	25
3.2. Represa de l'activitat musical	27
3.3. Instrumentació i integrants de les orquestres.....	30
3.4. Membres destacats: director, representant i vocalista.....	31
3.5. La publicitat	37
3.6. Les temporades, les actuacions i les orquestres foranes	38
3.7. El repertori i les estructures del concert i del ball	44
3.8. Contractació i censura	56
3.9. Finalització de les orquestres.....	65
3.10. Els conjunts.....	67
4. MONTBLANC.....	71
4.1. Orquestra Amorós.....	71
4.2. Orquestra España, primera etapa	84
4.3. Orquestra Ritmo y Melodía i segona etapa de l'Orquestra España	93
4.4. Duo Xogüin	103
4.5. Conjunt Capri	105
4.6. Conjunt Mar-Vi.....	110
4.7. Formacions foranes.....	111
4.8. Altres agrupacions	122
5. L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ.....	125
5.1. Orquestra Damians	125
5.2. Los Maniáticos del Ritmo.....	131
5.3. Orquestra Jimsson.....	133
5.4. Els Estels - Víctor y Sus Munster's	139
5.5. The Byok's.....	140

ÍNDIX

5.6. Formacions foranes.....	141
5.7. Altres agrupacions	145
6. SARRAL.....	147
6.1. Orquestrina Bonet.....	147
6.2. Melódicos Jazz	148
6.3. Orquestra Unió	150
6.4. Formacions foranes.....	153
6.5. Altres agrupacions	156
7. SOLIVELLA.....	157
7.1. Los Azules	159
7.2. Orquestra Yolanda	162
7.3. Orquestra Celi.....	172
7.4. Formacions foranes.....	176
7.5. Altres agrupacions	178
8. VIMBODÍ.....	181
8.1. Orquestra Nadal.....	181
8.2. Orquestra Juventud	185
8.3. Els Isards.....	185
8.4. Formacions foranes.....	187
9. BLANCAFORT	189
10. CONCLUSIONS.....	193
11. FONTS DOCUMENTALS.....	197
11.1. Arxius, museus i registres civils	197
11.2. Bibliografia.....	198
ANNEX I. LA COMARCA DE LA CONCA DE BARBERÀ.....	203
1. Situació geogràfica	203
2. Població	204
ANNEX II. QUADRES CRONOLÒGICS DE LES AGRUPACIONS INSTRUMENTALS.....	205
ANNEX III. COMPONENTS DE LES AGRUPACIONS INSTRUMENTALS	209
1. Relació completa	209
2. Relació per població i orquestra	252

PRESENTACIÓ

L'any 2006 el Consell Comarcal de la Conca de Barberà i Cossetània Edicions publicaven el llibre de Núria Medrano que portava per títol *Músics i ball a la Conca de Barberà (1844-1936)*. Ja en aquell moment, vam insistir a l'autora que havia d'esmerçar esforços a completar la feina feta i estirar la seva recerca sobre els músics de la nostra comarca fins als nostres dies.

Per tant, quan l'autora va ser guardonada amb el X Premi Biennal Aires de la Conca, d'alguna manera el jurat seguia la mateixa línia d'impulsar la finalització de la tasca iniciada el 2006.

El conjunt dels dos llibres forma un corpus molt important sobre l'art musical a la nostra comarca des de mitjan segle XIX fins al final del segle XX, època daurada de les grans orquestres que es van crear pràcticament a tots els municipis de la Conca.

Felicitem, doncs, els membres que van formar el jurat dels premis, per l'encert en la tasca que els havia estat encomanda, i també, evidentment, l'autora d'aquest volum, tant per l'encert en l'elecció del tema com per la feina de recerca feta i la tasca d'edició d'aquest llibre.

Hem d'agrair també a l'Arxiu Comarcal la seva col·laboració en l'organització dels premis Aires de la Conca, un veritable forn del qual, cada dos anys, aconseguim extreure una fornada de grans estudis de recerca sobre la nostra comarca.

Per la nostra part, el Consell Comarcal segueix ferm en el seu compromís d'anar publicant els treballs guardonats amb el premi Aires.

DAVID ROVIRA I MINGUELLA

President del Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Montblanc, juliol del 2010

PRÒLEG

Haig de confessar que no coneixia la Núria Medrano ni pràcticament res de la seva obra fins l'estiu del 2009, és a dir, encara no fa un any quan escric aquest pròleg. M'havia arribat a les mans un treball de l'Oriol Oller, tible de la cobla Jovenívola de Sabadell, sobre l'arribada del jazz a Palafrugell¹ i, com sempre faig quan enceto la lectura d'un llibre o treball d'aquestes característiques, vaig començar pel darrere per veure quines fonts d'informació havia treballat l'autor i, especialment, la bibliografia consultada. Aquí hi vaig trobar, entre d'altres, una referència d'un treball similar de l'Anna Costal però situat a la Bisbal d'Empordà² i un altre de la Núria Medrano sobre músics a la Conca de Barberà.³ Vaig buscar per Internet més dades del llibre i de l'autora i, com que em va semblar prou interessant, el vaig comprar ja en aquell moment.

De fet, abans de llegir-lo ja sabia que es tractaria d'un bon treball elaborat amb el màxim rigor, ja que la Núria, i també l'Oriol i l'Anna, són deixebles i col·laboradors d'en Jaume Ayats, musicòleg de la UAB, amb una extensa bibliografia sobre música tradicional i amb qui vaig tenir el plaer de col·laborar en un treball de recerca de l'activitat musical a la zona del Montgrí i el Baix Ter, un dels fruits del qual va ser el llibre *Córrer la sardana: balls, joves i conflictes*.⁴

Ja amb el llibre de la Núria a les mans, la perceptiva primera ullada a les fonts, la bibliografia i la metodologia de treball em va ratificar la meva intuïció d'abans de

¹ OLLER I TORRÓ, Oriol. *Dolça estridència. L'arribada del jazz a Palafrugell (1925-1932)*, treball d'investigació. UAB, 2009.

² COSTAL I FORNELLS, Anna. *Sardanes, concert i... swing. La Festa Major i l'arribada dels ballables jazzístics a la Bisbal d'Empordà*, treball inèdit de l'assignatura El Jazz i les Músiques Urbanes. UAB, 2003.

³ MEDRANO I TORRES, Núria. *Músics i ball a la Conca de Barberà. Un segle d'agrupacions instrumentals (1844-1936). Els casos de Montblanc, l'Espluga de Francolí, Sarra i Solivella*. Valls: Cossetània (col·lecció "Aires de la Conca", núm. 8), 2006.

⁴ AYATS I ABEYÀ, Jaume (dir.). *Córrer la sardana: balls, joves i conflictes*. Barcelona: Rafael Dalmau (col·lecció "Camí Ral", núm. 26), 2006.

comprar-lo. Tot va ser començar a llegir-lo immediatament i anar-me endinsant en un treball de recerca d'un amplíssim abast i una rigorosa metodologia i anar descobrint dades i més dades sobre el fet musical a Montblanc i la Conca de Barberà.

A partir de la meua activitat en el món de la sardana, primer com a dansaire i després en diverses facetes de la seva divulgació, sempre m'he sentit molt vinculat al món de les cobles i de les cobles-orquestres, els seus intèrprets i compositors. A partir d'aquí, i de l'afició al jazz, sento un especial interès per tot allò que envolta la música que alguns denominen *música lleugera* i per les agrupacions musicals que la conreen, es diguin orquestres, cobles-orquestres, conjunts, grups de ball, de festa major, o com vulgueu. Aquest tipus de música i de formacions instrumentals no han merescut generalment l'atenció dels estudiosos del fet musical, potser perquè és considerada com a música de "segona divisió".

Ara, i llevat d'alguna notable excepció, trobava un treball en què les orquestres i els músics dits *de festa major*, per simplificar, eren estudiats i analitzats amb la profunditat i la metodologia emprades en altres vessants de la música considerada més culta.

El llibre que ara teniu a les mans és la continuació del primer de la Núria, que arribava fins al 1936. Aquest va del 1936 al 1979 i, per tant, és més que recomanable, que no imprescindible, llegir també el llibre anterior, que va del 1844 al 1936. El primer que hi detectareu és que hi ha un impressionant treball de recerca: una extensa bibliografia, arxius, museus, registres civils, l'important fons de la Impremta Requesens de Montblanc, essencial a l'hora d'obtenir infinitat de cartells publicitaris, publicitat diversa de les orquestres, programes de festes, etc. I el que per a mi és més important: la ingent quantitat d'entrevistes personals a músics i familiars seus, que recullen vivències i coneixements que difícilment es poden trobar per escrit. He comptat quasi 200 persones entrevistades, anotant o enregistrant els seus records i cedint fotografies, programes i qualsevol altre document relacionat amb la música o el ball. Facin números ràpidament i, només en aquesta activitat, calculin la quantitat d'hores de treball que ha suposat.

Totes aquestes dades i material, en bona part inèdit, han permès a l'autora anar molt més enllà d'una simple relació de noms d'agrupacions musicals, intèrprets i directors i actuacions destacades, que no passaria de ser un inventari més o menys extens i/o afortunat, sinó que arriba a bastir un sòlid conjunt d'arguments sobre les formacions instrumentals i músics de la zona estudiada i que no només s'introdueix en l'àmbit estrictament musical, sinó que ho analitza en relació amb els canvis socials, polítics i estètics de cada moment històric.

Cal dir que els treballs de recerca i investigació i la bibliografia existents sobre la música de ball i concert de les agrupacions orquestrals de "música lleugera" es poden trobar en aquests tres grups:

– Els que expliquen la història d'una cobla o cobla-orquestra: La Principal de la Bisbal, La Selvatana, Els Montgrins, Barcelona, La Principal de Peralada, Maravella,

La Principal del Llobregat, La Principal d'Olot, Jovenívola de Sabadell, Marinada, Baix Empordà, La Lira de Sant Celoni, Genisenca, Lluïsos de Taradell.

– Si l'activitat més destacada de la formació no ha estat la cobla, la relació es redueix considerablement: Els Fatxendes,⁵ Triomfal d'Igualada,⁶ Los Chavales de España⁷ i alguns petits treballs en publicacions locals: Els Escolanets de Sant Sadurní, l'Excelsior d'Alcover.

– Treballs sobre el fet musical en localitats concretes: Calonge, Sant Feliu de Guíxols, Manlleu, Cassà de la Selva, Olesa de Montserrat, l'Escala, la comarca del Pallars.

Hi podríem afegir, tot i que està més centrat en el jazz, l'excel·lent llibre de Jordi Pujol Baulenas sobre la història del jazz a Barcelona,⁸ en el qual es troben moltes dades i anàlisis sobre músics i orquestres que feien música ballable i/o jazz els anys que aquest gènere musical s'implantava a Catalunya. Unes altres publicacions que, sense ser cap treball històric profund, aporten moltes i divertides anècdotes sobre aquests tipus de músics i formacions són les de Ramon Reig, Enric Vilà i Jordi Lara. I altres petits treballs en publicacions locals i algunes dades referides a músics i orquestres espigolant enmig de llibres de diferents temàtiques. I poca cosa més.

El treball de la Núria en aquest llibre i l'anterior em va interessar i fascinar des d'un primer moment. Potser per primera vegada hi ha un estudi d'ampli abast seriós i documentat sobre aquests músics i formacions que han portat la música per tots els indrets de Catalunya, encarregant-se de l'ofici, el concert, la cercavila, el ball i el que fes falta, canviant d'instruments i repertori en cada tipus de feina, adequant-se a cada situació festiva, local, del cicle anual de festes, i que eren esperats als pobles i les societats com els grans protagonistes de la festa. Durant dècades, i a moltes localitats del país, aquesta era l'única manera que tenia el poble de sentir i viure la música.

Tal com ja he apuntat abans, l'autora no s'ha limitat solament a l'estricta fet musical, que potser trobaríem en molts dels exemples citats anteriorment, sinó que ha analitzat les interaccions i les dependències de les orquestres i els músics respecte al seu entorn social, polític i cultural en cada moment històric. I és per això que, per a mi, aquesta és la principal aportació del treball de la Núria Medrano, en el qual trobem unes conclusions que fàcilment podríem extrapolar a altres indrets del país, evidentment amb les peculiaritats específiques de cada comarca.

⁵ La dilatada història de la orquestra sabadellenca i el seu pas per Amèrica a: *Els Fatxendes, una gran orquestra de Sabadell*, de Jaume Nonell i Lluís Subirana. Fundació Ars, 2006.

⁶ Hi ha una bona història de la Triomfal d'Igualada en el llibre *Josep Mata, músic i ceramista*, de Jordi Tomàs i Elias. Ajuntament de la vila de Masquefa, 2008.

⁷ Los Chavales de España va ser el nom que va adoptar l'orquestra barcelonina Gran Casino durant la seva estada a Amèrica, que va començar el 1948. *Los años dorados de Los Chavales de España, 1948-1958, del Tropicana al Waldorf Astoria* és el nom d'una col·lecció de 4 CD i un llibret, editats per Alma Latina, 1999. Jordi Pujol Baulenas és l'autor de l'excel·lent llibret, en què descriu el periple americà de l'orquestra.

⁸ PUJOL BAULENAS, Jordi. *Jazz en Barcelona 1920-1965*. Barcelona: Almendra Music, 2005.

JAUME NONELL I JUNCOSA

Mentre llegia aquest llibre ja estava pensant que m'agradaria tenir-ne un a les mans que tractés el mateix tema però al Maresme, el Pla de l'Estany, el Bages, Osona, i és que aquest llibre i l'anterior, per als que estimem aquests músics, orquestres i cobles, captiva, apassiona, desperta idees i obre nous camins de treball i investigació.

JAUME NONELL I JUNCOSA
Sabadell, maig del 2010

2. LA GUERRA CIVIL

La Guerra canvià radicalment la vida quotidiana i provocà que les formacions instrumentals que en aquell moment existien a la Conca atuessin pràcticament la seva activitat, ja que molts dels seus integrants van ser cridats a files. També va comportar el final de les activitats de les entitats vigents, algunes confiscades i altres col·lectivitzades, fet que implicà un daltabaix en la rica vida associativa de la II República.¹⁰

Això no obstant, sembla que, passats uns mesos de l'inici de la Guerra, en la majoria de localitats es restabliren alguns balls, per intentar donar una certa imatge de normalitat. Aquesta és la sensació que produeixen textos com el següent: “La gent en general, sobretot [...] el jovent, vivíem molt alegrement i ens divertíem i disfrutàvem d'allò més. Festivals al Teatre Principal dels anomenats Antifeixistes, cinemes i sobretot balls, brandaven a més no poder”.¹¹ A Montblanc, Mayo defineix la situació de la següent manera:

La vida associativa es concentrà en els locals de les organitzacions polítiques i sindicals del Front d'Esqueres, més la CNT, els únics que, per altra banda, resten oberts, a més dels tradicionals bars i cafès. Els diumenges a la tarda i els dies de festa les diferents organitzacions, com sempre, pugnaven per aplegar el més gran nombre d'assistents als respectius balls. El llum dels balls anà de bracet amb l'hegemonia que en cada moment ostentaven les diferents organitzacions. Primer, doncs, s'ompliren els locals de la CNT [...] i del POUM [...]; més tard, els més concorreguts foren els locals de l'ERC [...] i del PSUC [...]. Els escenaris canviaren, però, com sempre, el que de debò interessava era la ballaruga, la gresca i el camp de joc dels enamoraments.¹²

¹⁰ La major part de les informacions han estat conegudes gràcies a les entrevistes realitzades a les persones que figuren en els agraïments. En el cas de Montblanc, destaquem la col·laboració extraordinària de Josep Sanahuja, un dels músics que integraven les formacions que van tocar durant els anys de la Guerra.

¹¹ JÀVEGA, Josep M. *La guerra que vaig viure. Vivències de Josep M. Jàvega i Roselló (1938-1942)*. Montblanc: Museu Arxiu de Montblanc i Comarca i Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2009, p. 63.

¹² MAYAYO, Andreu. *La Conca de Barberà 1890-1939. De la crisi agrària a la Guerra Civil*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà (col·lecció “Monografies”, núm. II), 1994, p. 469.

Els records que hem pogut recollir confirmen que els més concorreguts foren el de la CNT, el d'ERC i el de la UGT. La CNT estava situada a la plaça Castellví i disposava d'una terrassa, que actualment no existeix, on es ballava i se celebraven algunes activitats lúdiques. ERC ocupà el local de l'Artesana, al final del carrer Major, on posteriorment s'establiria l'Acció Catòlica, i la UGT s'ubicava a cal Celdoni, al començament del carrer Major.¹³ Potser en algun moment, sobretot els primers mesos, s'havia pogut fer alguna activitat musical al Teatre Principal o al Cafè del Badó.¹⁴

Pel que fa als músics que amenitzaven aquests balls, altres fonts apunten que el mateix cos d'intendència "posseïa una banda militar que sovint feia d'orquestra per engrescar tanta tropa transeünt amb balls, espectacles, concerts, etc."¹⁵ De la mateixa manera que a la resta de localitats, a Montblanc, com que els músics adults van marxar al front, només restaren a la vila aquells que per motius de salut no havien pogut ser allistats i alguns aprenents més joves. Tots ells s'uniren en una agrupació no estable, sense nom, amb un nombre fluctuant de músics segons les necessitats, la demanda i la disponibilitat de cadascun d'ells. Si no hi havia prou instrumentistes o prou diners per contractar el grup sencer, es llogava només el pianista. Aquestes actuacions encara els permetien uns ingressos addicionals. La majoria dels integrants eren nois montblanquins d'entre 12 i 16 anys, dels quals hem localitzat les dades següents:

- Maties Escoté, piano.
- Un noi de cognom Gual, bateria.
- Josep Sanahuja, saxo alt.
- Jordi Curto, violí.
- Josep M. Ferré, violí.
- Marià Marsal, trompeta.
- Emili Foguet, trombó.
- Josep M. Roselló Civit, fiscorn.

Un dels integrants, Josep Sanahuja, ens explica que tocaven molt sovint. Amenitzaven balls gairebé diàriament en alguns dels locals abans esmentats, especialment el diumenge a la terrassa de la UGT, i tocaven a la sessió de cinema del Teatre Principal, on interpretaven alguna peça abans de començar, una altra entre la primera i segona pel·lícula i un pasdoble al final. Fins i tot havien tocat alguna sardana a la plaça Major amb els instruments d'orquestrina, ja que no disposaven de l'instrumental propi de la cobla.

¹³ L'Acció Catòlica es creà el 1943.

¹⁴ Per a més informació sobre la història i les activitats del Teatre Principal, vegeu Moix, Josep M. "El Teatre-cine Principal de Montblanc". *El Foradot. Revista bimestral de Montblanc*, núm. 56. Montblanc, setembre-octubre del 2009.

¹⁵ SIFRE, Francesc. "A propòsit d'uns cartells (7). Montblanc i la guerra". *Espitllera*, núm. 56-57. Montblanc, agost-setembre del 1986, p. 54.

En general, les noies que assistien a aquests balls eren joves solteres montblanquines —sobretot d'esquerres i de classe obrera—, ja que les casades tenien els marits al front i hauria estat mal vist que sortissin a ballar. Tampoc solien anar-hi les noies de cases benestants ni les filles de famílies d'ideologia “nacional”. Com que els homes adults eren al front, els balladors eren els nois joves i solters que no havien estat cridats a files i els soldats republicans que hi havia a la vila, que anaven variant segons les setmanes, fet que permetia que l'agrupació pogués tocar sempre el mateix repertori de deu o dotze ballables i que no els calgués assajar per renovar-lo. El fet que les noies i els joves montblanquins sí que repetissin repertori cada dia no devia tenir rellevància, ja que allò més important no devia ser l'actualització de les peces, sinó el fet de poder divertir-se. La joventut i la minsa formació musical dels nois que tocaven tampoc no devia permetre una gran variabilitat en les peces interpretades.

Els soldats que hi havia es recuperaven d'alguna ferida o descansaven uns dies del front fins a rebre noves ordres, ja que al convent de la Mercè s'hi instal·là una caserna amb aquesta finalitat. Durant els dies que s'estaven a la vila, aquests balls, el cinema i les passejades al vespre eren l'entreteniment més preuat tant per als soldats com per a les joves montblanquines.

Hem localitzat un magnífic fragment escrit per Erik Ellmann, un brigadista estonià que participà en la Guerra Civil espanyola, en què relata la seva experiència personal a Montblanc en aquell moment. Hi trobem informació molt valuosa sobre la manera de ballar i sobre els cants, aspecte sobre el qual gairebé no hem trobat cap altra informació escrita:

Essent grans amants del ball, Maslieb [un company brigadista] i jo vam anar un cop a un ball del jovent local. Ballar amb les senyorettes, però, no ens sortia bé. El ritme de tots els balls, fins i tot dels que coneixem, ens era massa temperamental i les maneres locals estranyes per a nosaltres. Així que miràvem des d'un costat com els espanyols dominaven el ball. Però els espanyols també són un poble de cantants. Cantant expressen les seves emocions, pensaments o qualsevol cosa que captava la seva atenció. Podies sentir cançons a primera hora del matí o a la foscor de la nit. En algun sentit, el flamenc feia de fons sonor típicament espanyol. A banda del flamenc que es cantava sol, com per distreure l'avorriment, grups de persones també cantaven cançons melòdiques que podien ser alegres i impetuoses o tristes i nostàlgiques.¹⁶

Durant la Guerra, sabem que també es van fer alguns festivals benèfics al Teatre Principal.¹⁷ Les notícies que tenim de la resta de pobles són molt similars. Així, es continuaven fent balls amb una certa normalitat. Depèn de la situació i de si hi havia músics o no, eren amenitzats per una gramola, un pianista o un grupet dels instrumentistes que no havien estat cridats al front. A tot arreu els assistents eren els mateixos:

¹⁶ THRABY, Nil. “Erik Ellmann i Montblanc[h]”. *El Foradot*, núm. 24. Montblanc, maig-juny del 2004, p. 26. L'autor d'aquest article explica que es basa en les experiències que el mateix Erik Ellmann narra en un llibre autobiogràfic editat el 1965 a Estònia, del qual no dona més dades.

¹⁷ SIFRE, Francesc. *Op. cit.*, p.49.

les noies solteres i joves, els noiets que encara no havien d'anar a lluitar i els soldats que hi havia a cada municipi.

A l'Espluga de Francolí segurament es va fer algun ball al Cafè Royalti, a la plaça de l'Església, local on tenia la seu l'Ateneu Republicà Federal, i on sembla que també es va fer alguna obra de teatre. Un altre lloc on es podia fer alguna activitat social era el cafè del Sindicat Agrícola. Alguns dels integrants de la Damian's Jazz que restaven a l'Espluga havien amenitzat aquestes sessions.

A Sarral es continuaren emeten pel·lícules de cine amb el ball posterior durant la major part de la Guerra en diferents locals, com el cine Moderno i el cine Agrícol. Aquestes sessions de ball dominical, de tarda i nit, eren amenitzades per algun músic sarralesc, generalment un pianista.

A Blancafort es feien balls habitualment i amb tota normalitat. Eren amenitzats amb una gramola al local de la Societat. Eren tan importants per a la població que ens expliquen que, si en algun moment no arribava bé l'electricitat per tal de poder connectar l'aparell, es feia venir un camió amb una dinamo que permetia tenir corrent elèctric per fer sonar la gramola.

A Solivella, possiblement es van fer balls a la Societat, l'entitat d'esquerres. Per tant, deduïm que hi devien tocar alguns dels músics de la que havia estat l'orquestra anomenada Los Canarios. L'agrupació que tocava al Sindicat, considerada d'ideologia més dretana, va desfer-se en iniciar-se el conflicte.

A la resta de municipis, és possible que es fessin també alguns balls amb gramola el diumenge a la tarda.

Tot i així, a mesura que passaven els mesos, cada cop era més difícil organitzar activitats i balls i disposar de músics, perquè s'anaven cridant els homes al front.

Els últims mesos de la Guerra, i sobretot després del fracàs de l'ofensiva de Terol, el pessimisme es féu palès i el panorama canvià radicalment. En atansar-se el front, moltes famílies marxaren cap al nord, a casa de familiars o cercant una nova vida a l'estranger. La situació era tràgica i sembla que es van deixar de celebrar balls als locals, tot i que, almenys a Montblanc i segons algunes fonts, encara se'n feren alguns en determinats terrats, segurament amb alguna gramola o escoltant la ràdio.¹⁸

Tota la zona estudiada va anar caient en mans de l'exèrcit de Franco els primers dies de gener del 1939. Malgrat el fort impacte social, la gran majoria dels 102 músics que havien estat membres recents de les agrupacions instrumentals existents abans de la Guerra romanen a la Conca, tot i que alguns deixen l'activitat musical en endurir-se les condicions de vida. Amb les dades localitzades fins al moment, els percentatges són els següents:

¹⁸ VIVES, Lluís. *Narracions històriques de la vila de Montblanch*. Montblanc, 1959-1966. Inèdit, però citat a MAYAYO, Andreu. *Op. cit.*, p. 470.

3. ASPECTES GENERALS DE LES AGRUPACIONS INSTRUMENTALS

La majoria de les orquestres tractades mostren unes grans similituds. Per aquest motiu, hem cregut convenient fer un primer apartat per entendre'n el funcionament general i explicar-hi tot allò que els és comú. Posteriorment, només caldrà comentar les especificitats i característiques pròpies de cada agrupació.

En la immediata postguerra hi hagué un buit de periòdics locals, la qual cosa dificulta l'estudi d'aquests primers anys. Les escasses notícies referents a la Conca sortien al *Diario Español de Falange Española Tradicionalista y de las JONS*, publicat a Tarragona des del gener del 1940, o al setmanari vallenc *Juventud. Semanario Nacional Sindicalista*, iniciat el 30 de gener de 1943. Malgrat que la majoria eren notícies esportives, en alguns casos ens han aportat informacions útils. No és fins el 1947 que a Montblanc es comença a editar el *Boletín de información para los señores socios del Casal Montblanquí*, amb informacions bàsicament de la societat del Casal i vigent fins el 1953. El 1950 Montblanc reinicia la seva activitat de publicació de periòdics de caràcter general amb l'edició mensual de *Montblanch. Boletín de cultura e información local*, vigent fins el 1962. Aquesta manca de publicacions fa que moltes de les informacions hagin estat conegudes gràcies al buidatge d'alguns fons d'impremta i per les entrevistes mantingudes amb els mateixos músics i els seus familiars, els noms dels quals apareixen en els agraïments.

3.1. Un nou context

Malgrat que no és l'objectiu del nostre estudi, hem de fer referència al context social i polític que regeix el nou règim autoritari, especialment per tenir en compte la dura repressió cultural que el franquisme significà.¹⁹ Mayayo el descriu com “una repressió

¹⁹ A més a més dels estudis citats al llarg del nostre treball, hom pot consultar una amplíssima bibliografia sobre el franquisme i la situació social i cultural al llarg d'aquests anys. En destaquem alguns a tall d'exemple:

contudent i sense escrúpols contra les institucions, organitzacions polítiques i sindicals i, com no, contra els protagonistes socials dels anys trenta: els joves i les dones. Els vencedors no perdonaren el somni adolescent de canviar les coses i la vida. Els joves que pogueren tornar als seus pobles ho feren amb el regust amarg de la derrota [...] i amb la por pintada als ulls. [...] El franquisme imposà el seu model d'organització juvenil que, ultra ser l'únic, es basà en el seu caràcter paramilitar i la simbologia falangista. El Hogar del Frente de Juventudes, que així es deia, tenia la finalitat de formar els joves en els principis ideològics del nou règim dictatorial: la fe catòlica, la unitat d'Espanya i l'obediència al Caudillo. L'Església tornava a ser el melic de la comunitat i el capellà el protagonista principal de la vida social".²⁰

L'Església va poder imposar a tota la societat la seva moral i els seus preceptes. Bona part del lleure —i, per tant, dels balls— va ser objecte d'una ofensiva de les institucions religioses. Es denuncià ràpidament el relaxament moral en les formes de comportar-se en públic i es defensà un sanejament dels costums.

El catolicisme es va convertir en un factor més d'unitat de la pàtria, aglutinador de la política i la cultura. L'Església va donar suport al nou govern a canvi que la jerarquia eclesiàstica reconegués la nova situació política. Ser considerat bon catòlic era gairebé sinònim de ser addicte al règim.²¹ Un corrent catòlic i conservador envaí totes les esferes de la vida pública. Mentre que la Segona República havia suposat el final de l'oficialitat de la religió i la seva presència obligada en molts àmbits de la vida quotidiana, l'esclat del 1936 i la posterior repressió en van capgirar la situació. El franquisme cercà en la religió tant la justificació moral de la seva política com un element diferenciador dels totalitarismes que van ser derrocats a Europa en la Segona Guerra Mundial. Així doncs, l'anàlisi de tot fet vinculat a la vida pública i a les manifestacions festives no pot deslligar-se d'aquesta visió del context general, denominat genèricament *nacionalcatolicisme*.²² Un clar exemple del binomi, indissoluble per al franquisme, d'espanyol i catòlic és que, un cop acabada la Guerra Civil, se solia cantar a les esglésies la següent estrofa:

Si te pregunta quién eres
responde con alta voz:

Cultura catalana i franquisme: societat civil i resistència cultural a Catalunya (1939-1977). Barcelona: Fundació Jaume I, 2002; REDONDO, Gonzalo. *Política, cultura y sociedad en la España de Franco (1939-1975)*. Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra, 1999; RICHARDS, Michael i PRESTON, Paul. *Un tiempo de silencio: la Guerra Civil y la cultura de la represión en la España de Franco, 1936-1945*. Barcelona: Crítica, 1999; ROURA, Assumpta (ed.). *Un inmenso prostíbulo: mujer y moralidad durante el franquismo*. Barcelona: Base, 2005; SOLÉ I SABATÉ, Josep M. (dir.). *El franquisme a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 2005.

²⁰ MAYAYO, Andreu. "La joventut rural catalana al segle XX". A: UCÉLAY DA CAL, Enric (dir.). *La joventut a Catalunya al segle XX. Materials per a una història*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1987, p. 271.

²¹ RECASENS, Josep. *L'anomenat "Año de la Victoria" a la Conca de Barberà en l'aspecte polític, socio-cultural i econòmic*. Montblanc: Consell Comarcal de la Conca de Barberà, 2001, p. 112.

²² TEJADA, Luis Antonio. "La represión sexual en la España de Franco (I): Los años de la autarquía". *Historia 16*, núm. 9, gener del 1977, p. 29.